

מכון הדר

MECHON HADAR

מחשבות במוצאי יום העצמאות

ר' אביטל הוכשטיין – hochstein@hadar.org

פרשת אחרי מות – קדושים, תשע"ז

אחת מן המצוות הנידונות ברצף המצוות הממלאות את פרשות אחרי מות וקדושים היא מצוות העורלה:

ויקרא יט, כ"ג – כ"ה

וכי־תבאו אל־הארץ ונטעתם פל־עץ מאכל וערלתם ערלתו את־פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל: ובשנה הרביעית יהיה פל־פריו קדש הלולים לה: ובשנה החמישית תאכלו את־פריו להוסיף לכם תבואתו אני ה' אלהיכם:

קישור זה של המצווה אל ההגעה ארצה באמצעות הביטוי 'וכי תבואו' איננו נדיר – לא בספר ויקרא ולא בתורה בכלל, ופותח את העיסוק בלא מעט מצוות במקרא. ביניהן:

שמיטה:

ויקרא פרק כה, ב'

דבר אל־בני ישראל, ואמרת אליהם, כי תבאו אל־הארץ, אשר אני נתן לכם--ושבתה הארץ, שבת לה:

פסח:

שמות יב, כ"א – כ"ה

ויקרא משה לכל-זקני ישראל, ויאמר אליהם: משכו, וקחו לכם צאן למשפחתכם--ושחטו הפסח:
... ושמרתם, את-הדבר הזה, לחק-לה ולבניה, עד-עולם: וקה כי-תבאו אל-הארץ, אשר יתן יהוה
לכם--כאשר דבר; ושמרתם, את-העבדה הזאת.

ושוב בתחילת הפרק הבא:

שמות יג, ה' – ו'

וקה כי-יביאך ה' אל-ארץ הפנימי... ארץ זבת חלב, ודבש; ועבדת את-העבדה הזאת, בחדש הזה.
שבעת ימים, תאכל מצת; וביום, השביעי, חג, לה':

וכן בתיאורן של הלכות ביכורים, עומר, ואף איסור עבודה זרה, ועוד ועוד. כפי שניכר מרשימה
מגוונת זו, צירוף זה פותח לא רק עיסוק מקראי במצוות התלויות בארץ, בקרקע, אלא מגוון רחב של
מצוות – גם כאלו שהן בין אדם למקום וגם כאלו שהן בין אדם לחברו.

אולם מה משמעות הצירוף 'כי תבואו אל הארץ'? ויתרה מזו, כיצד ניתן להשיב על השאלה העולה מהן
בדבר הקשר שבין המצוות לארץ? מענה לשאלות אלה תלוי באופן שבו נבין את הצירוף 'כי תבואו'.

אני רוצה להתמקד בשלוש אפשרויות פרשניות שונות: האחת מבינה את הצירוף כציון נסיבות זמן
ומרחב, כלומר תולה את חיוב קיום המצוות בנסיבות זמן ומקום, בכניסה לארץ. השנייה מציעה להבין
את הצירוף כתיאור השכר על המצווה – ההגעה לארץ כשכר על מצוות, והשלישית מציעה להבין
אותו כנסיבות במובן צר ומוגדר, נסיבות של ריבונות.

1. כי תבואו – רק כאשר תבואו

אפשרות אחת היא שארץ, ובכלל זה הארץ, היא מקום, פשוטו כמשמעו, וכך נבין את הצירוף בהופיעו בהקדמה לכל ציווי שהוא, כאומר: כאשר תבואו אל הארץ אז תהיו נדרשים לצו זה. למשל: כאשר תגיעו אל הארץ ותטעו עץ מאכל אז תדרשו לדין הערלה.

וכך אכן מדייק הדרשן במכילתא דר' ישמעאל בהקשר לעבודת הפסח: "והיה כי תבאו אל הארץ תלה הכתוב לעבודה זו מביאתן לארץ". (מכילתא דר' ישמעאל בא, מסכתא דפסחא, פרשה יב)

פרשנות זו מציעה להבין את המילה 'כי' הפותחת את הפסוק במשמעות של 'כאשר' – כאשר תגיעו אל הארץ או אז תתחייבו במצוות אלו. לפי פרשנות זו נראה שיש לשמור את המצוות הנידונות רק בארץ בכך הן תלויות בה.

2. כי תבואו – בשכר מצוות: תבואו

במדרשים אנו מוצאים אפשרות נוספת. אפשרות שנייה זו היא היפוך הדברים, כפי שנמצא לפנינו למשל במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי תלמידו של ר' עקיבא¹: "כי יביאך עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תכנס לארץ". (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יג, ה).

לפנינו הצעה פרשנית נועזת ומרתקת, לפיה משמעות הביטוי 'כי יביאך' אינה ציון זמן המקביל למילה 'כאשר', אלא דווקא תוצאה, וליתר דיוק תיאור השכר על המצווה. זוהי פרשנות שחוזרת במסורת מבית מדרשו של ר' עקיבא בהקשרים שונים שבהם חוזר צירוף שכזה עם פועל ביאה כפתיח לצו, "כי תבואו אל הארץ", וכי יביאך אל הארץ" וכדומה.

אחרי החורבן, אם כן, מתפתחת מסורת פרשנית המקנה משמעות לקיומם של צווים ומצוות בחוץ

¹ והיא מופיעה על פי רוב במדרשים או בפי תנאים מבית מדרשו של ר' עקיבא.

לארץ, גם למצוות שלכאורה בפשט הכתובים תלויות בביאה לארץ. פרשנות זו למעשה מציעה תובנה חדשה ביחס לקשר שבין המצוות לארץ. לפיה, הארץ איננה המצע או התנאי לקיום המצוות הללו, אלא התוצאה שלהן.

פרשנות זו הופכת את משמעות הפסוק על פיה, במקום להבין את הפסוק כאומר שכאשר תיכנסו לארץ אז תקיימו את המצוות, טוענת הקריאה מדברי ר' עקיבא שיש לקיימן מיד, בלי קשר לכניסה לארץ, ואף במדבר, וזאת על מנת להיכנס לארץ. כך הופכת הארץ במובנים רבים לחסרת משמעות עבור עצם קיום המצוות. היא למעשה מנותקת מהן. כמו צורות שכר אחרות שאנו מכירים, הארץ מתעצבת כך כרעיון, רעיון רחוק, שאיפה אולי, ולא כבעלת משמעות בהווה יום יומי.

3. כי תבואו – ריבונות

עד כה ראינו שתי אפשרויות להבנת הצירוף 'כי תבואו' על גווניו 'כי יביאך', 'כי תבוא' וכדומה. אחת מיקמה את הארץ כתנאי מקדים או נסיבות לשמירת מצוות, בעוד השנייה כתוצאה שלהן. במדרשים מוצאים אנו מחלוקת בהבנת פירוש זה, מחלוקת שבעצם תוהה על פירוש המילים 'ארץ' ו-'כי תבואו', ושואלת האם אכן מדובר בארץ הפיזית, במעין תיאור מקום, אולי בתיאור מאורע היסטורי של כניסה לארץ, או שמא משמעותו טמונה בנסיבות פוליטיות מסוימות – כאשר ישראל יושבים בארצם כריבונות פוליטית:

ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קז

(קז) דבר אל בני ישראל כי תבאו אל ארץ מושבותיכם, ר' ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל ... אלא מביאתן לארץ ואילך. אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר. אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד? תלמוד לומר "כי תבואו אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשתה וישבתה בה" (דברים יז, י"ד) הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה.

מדרש זה לא רק מקשר בין הארץ והמצוות, אלא בין נסיבות פוליטיות מסוימות בארץ לבין קיום המצוות. בכך הוא יוצר תלות חדשה, קשר אחר ומשמעות נבדלת מאלו הקודמות בין המצוות לבין הארץ. זהו קול חדש: לא עוד הצבת הכניסה לארץ כתנאי לחיוב במצוות, ולא עוד הטענה שהארץ היא תוצאה או שכר של שמירת המצוות, שאינה משפיעה עליהן, אלא אמירה שנסיבות פוליטיות משפיעות על קיום מצוות – משפיעות על שמירת מצוות, משפיעות על החיוב במצוות כדברי הדרשן "שלא יתחייבו ישראל".

ואכן, כששבים לעיין ברשימת המצוות שלגביהן נאמר 'כי תבואו', רשימה הכוללת לא רק מצוות התלויות בארץ אלא גם מצוות כמו פסח ואיסור עבודה זרה, עולה אפשרות פרשנית מאתגרת, לפיה כאשר ישנה ריבונות יהודית בארץ, החיוב החל על ישראל משתנה בכל מקום שבו הם שוהים. כלומר, כאשר הנסיבות הפוליטיות בארץ כוללות ריבונות יהודית, הקיום היהודי בכללו משתנה.

פרשנות שלישית זו היא הזמנה לחשוב על מצוות, בין אדם למקום, בין אדם לאדמתו, ובין אדם לחברו, באופן המושפע מנסיבות יהודיות רחבות – גם מעבר לנסיבות המקומיות שלי או של קהילתי. פרשנות זו היא הזמנה למאגר שאלות חדש המקשר בין מצוות לריבונות, גם אם אני עצמי אינני חיה תחת ריבונות יהודית. נסיבות שבהן ריבונות איננה שאיפה משיחית בלבד, אלא מציאות לא מושלמת ואנושית, על ההזדמנויות והכשלים הכרוכים בכך.

פרשנות שלישית זו מבקשת ואולי מצוה שריבונות יהודית לא תהייה גורם מבדל בתוך קהילה היהודית. היא טוענת שנסיבות של קהילה אחת צריכות להיות בעלות משמעות עבור קהילות יהודית אחרות גם כן.

ויש לדייק בדברים אף יותר. ריבונות יהודית היא אירוע חדש בעולם היהודי, היא מהווה נסיבות שלא חוונו כאלפיים שנה. אלו נסיבות שעשויות להיות מאירות או מאפילות, הן יכולות להבהיר את המתרחש או להקשות עליו בסימני שאלה שונים. אולם כך או כך אלו נסיבות בעלות משמעות. השיחה היהודית צריכה לתהות גם על האופן שבו נסיבות הריבונות היהודית משנות, כיצד ההווה של 'לאחר

ירושה וישיבה' צובעת את חייהם של יהודים באשר הם, אילו ממדים של שמירת מצוות מומרים כשישנה ישות יהודית ריבונית בציון, וכך גם לגבי אחריותם כלפי סביבתם, והתנהלותם בתוך סביבותיהם השונות והמגוונות, כרוב או כמיעוט.

יתרה מזו, על שיחה זו להתקיים מתוך ההנחה שדברים שרואים משם לא רואים מכן, ולכן שכל קהילה תזכה מזווית הראייה של רעותה.

ואם נסיים בענייני דיומא: יום העצמאות, כמו כל יום הולדת, הוא הזמנה לציון הולדת ולחשבון נפש. נושאו: האופן שבו אנו מתקיימים כישויות ריבוניות, ופוליטיות. בני בבל בכל מקום שהם ובני ארץ ישראל גם יחד, נדרשים לקחת חלק בדיון המתחקה גם אחר המשמעות של שמירת מצוות ושל היות יהודי כשישנה ריבונית יהודית.

שיחה זו עליה גם לעמוד על האופן שבו היינו רוצים שריבונות יהודית תהייה משמעותית. במקום להתקיים רק כרעיון ובתיאוריה, 'עין לציון צופיה', אנו, כיהודים בכל מקום שהם מוזמנים ונדרשים להשלכות המעשה הריבוני באופן חדש. ואולם, אל לנו לעזוב את האידאל, עלינו להמשיך ולעסוק כל עת בפער שבין מציאות לחזון ולעמול על צמצום הפער ביניהם. זהו הרי מעשה יהודי המוכר לנו ממרחבים אחרים – אותו ריקוד שבין מציאות, לבין חזון, בין בדיעבד לבין מלכתחילה. ולוואי ונשכיל להמשיך ולעשות כן.